

Μουσική

Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ: **Μαρία Δημητρακοπούλου**, *Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης*
Μαγδαληνή Τζένου, *Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης*
Πολύβιος Ανδρούτσος, *Μουσικοπαιδαγωγός*

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ : **Σμαράγδα Χρυσοστόμου**, *Επίκουρη Καθηγήτρια Παν/μίου Αθηνών*
Κωνσταντίνος Πατσαντζόπουλος, *Σχολικός Σύμβουλος*
Ιωάννης Κούρτης, *Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης*

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: **Μαρία Τζουανάκη**, *Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης*

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ: **Αθανάσιος Παπαζαρής**, *Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου*

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ **Μαρία Φραγκούλη**, *Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης*

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ: **ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ**

Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Δημήτριος Γ. Βλάχος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο:

«Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»

Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου
Αντώνιος Σ. Μπομπέτσος
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Γεώργιος Κ. Παληός
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτές Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου
Ιγνάτιος Ε. Χατζνευστρατίου
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Γεώργιος Χαρ. Πολύζος
Πάρεδρος Ε.Θ. του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΨΗΦΙΑΚΗΣ ΜΑΚΕΤΑΣ,
ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΑΛΛΑΓΩΝ ΒΑΣΕΙ ΥΠΟΔΕΙΞΕΩΝ

ΤΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ,

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ:

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΚΔΟΣΕΩΝ / Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Μαρία Δημητρακοπούλου Μαγδαληνή Τζένου Πολύβιος Ανδρούτσος

Μουσική

Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Βιβλίο Μαθητή

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ενας κόσμος... μετά μουσικής

Μουσικές της γης	8
------------------------	---

Σε ρυθμούς... αφρικάνικους

Ο ρόλος της μουσικής στην καθημερινή ζωή της Αφρικής	12
Η δομή της μουσικής	14
Οι τελετουργίες και ο ρόλος της μουσικής	18

Μελωδικοί εξωτικοί αυτοσχεδιασμοί

Ράγκα και τάλα	20
Μπαλινέζικο Γκαμελάν.....	24
Η πολυσύνθετη μουσική της Κίνας	26
Η χώρα του Ανατέλλοντος Ηλίου	30

Μουσική για... χορό

Η μουσική στη Λατινική Αμερική.....	34
Στα υψίπεδα των Άνδεων	37
Βραζιλιάνικοι ρυθμοί	40
Αργεντινή και τάνγκο	43

Ευρωπαϊκές προδιαγραφές

Ενωμένη Ευρώπη	46
Το «κλασικό» στον ορίζοντα του «διαχρονικού»	50
Μια Μεσόγειος... μουσική	57
Εδώ είναι Βαλκάνια!	62

Ο γύρος της Ελλάδας

Μουσικοί ρυθμοί στην Ελλάδα	66
Μουσική... πατριδογνωσία	68
Με βιολίι σαντουροβιόλι	72
Ζυγιές και Κομπανίες	80
Ευρετήριο	82

Αγαπητά μας παιδιά,

Αυτή τη σχολική χρονιά θα κάνετε μέσα από τη μουσική τον γύρο του κόσμου.

Προσπαθήσαμε να φτιάξουμε ένα βιβλίο που να σας ταξιδεύει μέσα από ήχους και εικόνες και ταυτόχρονα να σας μαθαίνει μέσα από την πράξη έννοιες και στοιχεία της γλώσσας της μουσικής.

Θα έχετε την ευκαιρία να πειραματιστείτε με τα υλικά της μουσικής χρησιμοποιώντας ήχους και ηχοχρώματα οικεία και μη, και να απολαύσετε μουσικές από κάθε γωνιά του πλανήτη!

Το βιβλίο που κρατάτε στα χέρια σας, ελπίζουμε να αποτελέσει ένα ερέθισμα για να διεκρύνετε τους ορίζοντες σας και να μη διστάζετε να εξερευνάτε «άγνωστα μονοπάτια».

Καλή «μουσική» χρονιά !

Η συγγραφική ομάδα

Ένας κόσμος . . . μετά μουσικής

Λέξεις κλειδιά: παραδοσιακή μουσική, εθνομουσικολογία,
χορδόφωνα, μεμβρανόφωνα, αερόφωνα, ιδιόφωνα

Μουσικές της γης

Παραδοσιακή μουσική είναι η μουσική ενός λαού, ενός έθνους ή μιας περιοχής η οποία διαδίδεται προφορικά, εξελισσόμενη μέσα από την παραλληλαγή μελωδιών δημιουργημένων από τον ίδιο τον λαό.

Η επιστήμη που ασχολείται με ό,τι αφορά την παραδοσιακή μουσική των διαφόρων λαών λέγεται **Εθνομουσικολογία**.

Χαρακτηριστικά της παραδοσιακής μουσικής

Η μουσική για να θεωρείται παραδοσιακή θα πρέπει:

- Να προέρχεται από προφορική παράδοση.
- Να χαρακτηρίζεται από πολιτισμική ιδιαιτερότητα.
- Να αναφέρεται στον κύκλο της ζωής.

Η παραδοσιακή μουσική εκτός από ενόργανη, στενά συνδεδεμένη με τον χορό, είναι και φωνητική.

Τα τραγούδια καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα όσον αφορά τη θεματολογία τους (τραγούδια επικά, αφηγηματικά, σκωπτικά, εργασιακά, της θάλασσας, των αγροτικών εργασιών, του πολέμου, νανουρίσματα, ταχταρίσματα, θρήνοι κ.ά.).

Από τη δεκαετία του 1980 και μετά εμφανίζεται το ρεύμα Έθνικ (Μουσική του Κόσμου-World Music).

Πρόκειται για ένα στυλ που βασίζεται στην παραδοσιακή και λαϊκή μουσική διαφόρων λαών, παίζεται από σύγχρονα και παραδοσιακά μουσικά όργανα με προσμείξεις από σύγχρονους τρόπους μουσικής έκφρασης και νέα μουσικά ιδιώματα.

Το φεστιβάλ WOMAD (World of Music, Arts and Dance) ξεκίνησε στην Αγγλία το 1982 και γίνεται σε διάφορες περιοχές της γης. Κατά τη διάρκεια του φεστιβάλ, γίνονται συναυλίες, εργαστήρια και δραστηριότητες για παιδιά.

Κατηγορίες μουσικών οργάνων

Ο Γερμανός εθνομουσικολόγος Κουρτ Ζαξ (Curt Sachs) και ο Αυστριακός Έριχ Μόριτς φον Χορνμπόστελ (Erich Moritz von Hornbostel), θέλοντας να ταξινομήσουν όλα τα μουσικά όργανα, δημιούργησαν ένα σύστημα που βασιζόταν στον τρόπο που πάλλεται το κάθε μουσικό όργανο για να παραγάγει ήχο.

Το σύστημα αυτό εξακολουθεί και σήμερα να είναι το πιο ευρέως αποδεκτό σύστημα ταξινόμησης μουσικών οργάνων που χρησιμοποιούν οι οργανολόγοι και οι εθνομουσικολόγοι.

Παλαιότερα συστήματα ταξινόμησης χρονολογούνται από τον 4ο αι. π.Χ.

Οι Κινέζοι ταξινομούσαν τα όργανα ανάλογα με το υλικό κατασκευής τους (πέτρα, ξύλο, μετάξι κ.ά.).

Αργότερα, οι Έλληνες χρησιμοποίησαν ένα παρόμοιο σύστημα για να ταξινομήσουν τα δικά τους μουσικά όργανα.

Στα τέλη του 19ου αι., ο Βέλγος Βίκτορ Μαχιλλόν (Victor Mahillon) υιοθέτησε και βελτίωσε αυτό το σύστημα. Αν και το σύστημά του περιορίστηκε στα όργανα συμφωνικής ορχήστρας της δυτικοευρωπαϊκής μουσικής παράδοσης, χρησιμοποίησε τις τέσσερις κατηγορίες των εγχόρδων, πνευστών, τονικών και μη τονικών κρουστών.

Επεκτείνοντας το σύστημα του Μαχιλλόν, οι Χορνμπόστελ-Ζαξ, το 1914, κατάφεραν να ταξινομήσουν όλα τα μουσικά όργανα κάθε μουσικού πολιτισμού.

Την ιδέα των Χορνμπόστελ-Ζαξ την είχαν οι Ινδοί από τον 1ο αι. π.Χ. Δημιούργησαν τέσσερις κύριες κατηγορίες (παλλόμενες χορδές, παλλόμενες στήλες αέρα, κρουστά όργανα φτιαγμένα από ξύλο ή μέταλλο και κρουστά όργανα φτιαγμένα από μεμβράνες δέρματος).

Ταξινόμηση οργάνων σύμφωνα με τους Χορνμπόστελ-Ζαξ

Το σύστημα των Χορνμπόστελ-Ζαξ ταξινόμησε τα μουσικά όργανα στις εξής τέσσερις κύριες κατηγορίες:

Χορδόφωνα: όργανα στα οποία παράγεται ο ήχος από τεντωμένες χορδές.

Αερόφωνα: όργανα στα οποία οι ήχοι παράγονται από την παλμική κίνηση των μορίων του αέρα, καθώς περνούν μέσα από μια στήλη.

Μεμβρανόφωνα: όργανα τα οποία παράγουν ήχο από την παλμική κίνηση μιας τεντωμένης μεμβράνης.

Ιδιόφωνα: όργανα που παράγουν ήχο από την ελάχιστη παλμική κίνηση του σώματος του ίδιου του οργάνου ή των υλικών που περιέχονται μέσα στο σώμα του οργάνου (π.χ. σπόροι, χαλίκια κ.ά).

Σε ρυθμούς... αφρικάνικους

Λέξεις κλειδιά: πολυφωνία, πολυρρυθμία, ρυθμική βάση, μορφή ροντό, αυτοσχεδιασμός, κορυφαίος, τελετουργία

Ο ρόλος της μουσικής στην καθημερινή ζωή της Αφρικής

Η μουσική στην αφρικάνικη ήπειρο αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της καθημερινής ζωής ως κομμάτι θρησκευτικών τελετών, εορτασμών και κοινωνικών ιεροτελεστιών. Είναι στενά συνδεδεμένη με τα πιο σημαντικά γεγονότα της καθημερινότητας των ανθρώπων.

Τα τραγούδια χρησιμοποιούνται για τα σημαντικά γεγονότα στη ζωή του ανθρώπου (γέννηση, ενηλικίωση, γάμος, και θάνατος). Χρησιμοποιούνται επίσης για την ίαση των ασθενών, το κάλεσμα της βροχής και στον χορό που γίνεται για θρησκευτικούς σκοπούς.

Πολλοί Αφρικανοί πιστεύουν ότι η μουσική λειτουργεί ως σύνδεσμος με τον κόσμο των «πνευμάτων». Ο καθένας παίζει ενεργό ρόλο στη μουσική ζωή της κοινότητας παίζοντας μουσική, τραγουδώντας ή χορεύοντας.

Αφρικανική μουσική θεωρείται η μουσική των λαών που ζουν νότια της Σαχάρας.

Στη Β. Αφρική επικρατεί ένα μουσικό ιδίωμα που έχει έντονα ισλαμικά και αραβικά στοιχεία, λόγω της εξάπλωσης του Ισλάμ σε αυτή την περιοχή κατά τον Μεσαίωνα.

Οι μουσικές και χορευτικές φόρμες που εμφανίζονται σε μουσικές άλλων λαών, (όπως στους λαούς της Καραϊβικής ή της Λατινικής Αμερικής) μουσικοχορευτικά είδη όπως η σάλσα (salsa), η ρούμπα (rumba) κ.ά., οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στις αφρικάνικες παραδόσεις, που έφεραν μαζί τους οι σκλάβοι την εποχή του δουλεμπορίου, τον 19ο αι.

Η αφρικάνικη μουσική είναι κυρίως πολυρυθμική και πολυφωνική, στηρίζεται στον αυτοσχεδιασμό και την αυθόρμητη δημιουργία.

Οι Βέρβηροι ζουν στη Β. Αφρική εδώ και 4.000 χρόνια, πολύ πριν την έλευση των Αράβων. Η μουσική τους παράδοση παρουσιάζει τεράστια ποικιλία και διατηρείται ζωντανή από μικρές ομάδες πλανόδιων μουσικών που ταξιδεύουν από χωριό σε χωριό για να παίζουν και να τραγουδούν, σε συνδυασμό με αφήγηση ιστοριών και απαγγελία ποιημάτων.

Περιπλανώμενοι μουσικοί από τη Νιγηρία (griots)

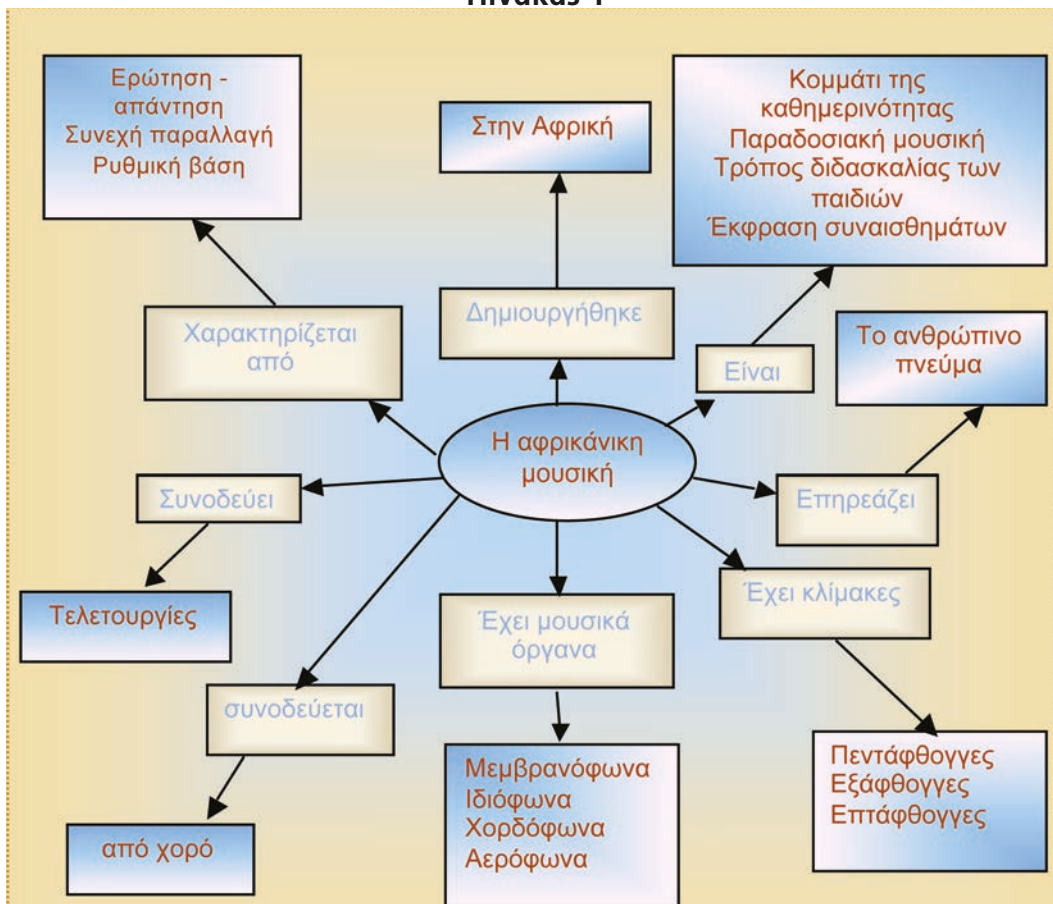
Για τη διαμόρφωση του στυλ της κάθε περιοχής παίζει σημαντικό ρόλο η τοπική διάλεκτος της κάθε κοινωνίας, αφού οι λέξεις στις διάφορες αφρικάνικες διαλέκτους προφέρονται σε διαφορετικά τονικά ύψη.

Οι μουσικοί δε θεωρούνται ξεχωριστή κοινωνική τάξη. Οι ταλαντούχοι όμως μουσικοί μπορούν να γίνουν ημιεπαγγελματίες, αν τους προτείνει η κοινότητά τους. Σε μερικές περιοχές υπάρχουν περιπλανώμενοι μουσικοί (griot) ενταγμένοι σε μικρούς θιάσους.

Η μουσική ποικίλλει στην Αφρική. Οι φυλές που ζουν στις ερήμους της Νότιας Αφρικής έχουν πολύ απλά στη δομή τους τραγούδια. Οι άνθρωποι στην κοιλάδα του ποταμού Κονγκό έχουν πιο πολύπλοκα τραγούδια και ενόργανη μουσική. Στην ανατολική Αφρική εξειδικεύονται στη μουσική που παίζεται με ξυλόφωνα. Στις φυλές της δυτικής Αφρικής παρατηρείται υψηλή δεξιοτεχνία στο παίξιμο των τυμπάνων.

Ο παρακάτω πίνακας ενδεικτικά παρουσιάζει τα χαρακτηριστικά της μουσικής της Αφρικής.

Πίνακας 1

Η δομή της μουσικής

Μελωδία

Οι μελωδίες είναι συνήθως σύντομες και απλές. Πολύ συχνά είναι κατιούσες με βηματική κίνηση και σε μερικές περιπτώσεις συναντάμε πηδήματα.

Στην αφρικάνικη μουσική χρησιμοποιούνται πολύ συχνά επαναλαμβανόμενα μελωδικά και ρυθμικά σχήματα.

Ρυθμός

Η οργάνωση του ρυθμού μπορεί να ταξινομηθεί σε δύο κατηγορίες ανάλογα με τον τονισμό:

1. του ισχυρού μέρους, ή
2. του ασθενούς μέρους.

Επίσης, υπάρχει διάκριση ανάμεσα:

1. στον ρυθμό των τυμπάνων (όπου εφαρμόζεται η μετατόπιση των τονισμών μεταξύ των τυμπάνων) και
2. τη ρυθμική βάση που χρησιμοποιείται κατά τη διάρκεια του τραγουδιού και που πάνω σε αυτό παίζουν τα τύμπανα.

Πολυρρυθμία: ταυτόχρονο άκουσμα διαφορετικών ρυθμικών σχημάτων.

Η πολυρρυθμική αντίστιξη, όπου ανεξάρτητα ρυθμικά σχήματα τοποθετούνται το ένα πάνω στο άλλο, πραγματοποιείται με παλαμάκια, ξυλόφωνα, σείστρα και μια ποικιλία μεμβρανοφώνων, τονικών ή μη.

Τραγούδι

Ιδιαίτερα διαδεδομένο είναι το ομαδικό τραγούδι, στο οποίο όμως υπάρχει ένας «κορυφαίος» που τραγουδά και η χορωδία «απαντά».

Οι τραγουδιστές ή οι εκτελεστές οργάνων μπορούν να αλληλάξουν τα λόγια ή τη μελωδία του τραγουδιού όπως θέλουν, έτσι ώστε η εκτέλεση να γίνει ένα θέμα με πολλή παραλληλαγές.

Κατά την εκτέλεση, ένας μουσικός μπορεί να αυτοσχεδιάζει ή να φτιάχνει μια ιδιαίτερη παραλληλαγή της μελωδίας, ενώ οι άλλοι τραγουδιστές συνεχίζουν την αρχική μελωδία.

Μουσικοί από τη Δ. Αφρική

Στη ρυθμική βάση οι συλλαβές δε συμπίπτουν με τον παλμό της μελωδίας.

Συχνά, αρκετές φωνές τραγουδούν διαφορετικές μελωδίες ταυτόχρονα (πολυφωνία).

Στην Αφρική τραγουδούν επίσης σε μορφή ροντό, παραλλάσσοντας την ίδια μελωδία και την ίδια επωδό (refrain) αυτοσχεδιαστικά (A B A' B' A'' B'' κ.ά.).

Η συνοδεία μπορεί να αποτελείται από συγχορδίες ή μελωδικά οστινάτι (επαναλαμβανόμενα μελωδικά σχήματα).

Η πολυφωνία υπάρχει με τη μορφή παράλληλων διαστημάτων (συνήθως τρίτες, τέταρτες και πέμπτες) και εμπλουτίζεται με στοιχεία ερώτησης-απάντησης και στιγμιαίων ανεξάρτητων αυτοσχεδίων μελωδιών.

Πολλά μουσικά όργανα (αερόφωνα και χορδόφωνα) επίσης παίζουν μελωδικά περάσματα (γέφυρες).

Μουσικά όργανα

Από τον 14ο αι. ήδη υπάρχουν αναφορές σε μουσικά όργανα στην κεντρική και νότια Αφρική.

Χορδόφωνα

Υπάρχουν τέσσερις κατηγορίες χορδοφώνων:

- Τα τύπου τσίτερ (με δοξάρι, ραβδόσχημα, τσίτερ-σανίδα, τσίτερ-σχεδία)
- Τα τύπου λιαούτου (νυκτά και με δοξάρι)
- Τα τύπου λύρας και
- Τα τύπου άρπας (τοξωτής).

Μουσικοί της φυλής Γιορούμπα

Αερόφωνα

Στα αερόφωνα διακρίνονται πέντε οικογένειες:

- Αυλοί (καλαμένιοι, ή από κέρατο αντιλόπης, α-πλοί ή αυλοί του Πάνα)
- Πηλαγίαυλοι
- Αυλοί με μονό ή διπλό γλωσσίδι
- Σάλπιγγες ή κέρατα
- Κέρατα που τραγουδούν (μίρηλιτονς).

Πυγμαίοι μουσικοί

Ιδιόφωνα

Τα ιδιόφωνα παράγουν ήχους τονικούς ή μη. Τα πιο σημαντικά είναι τρία:

- Το ξυλόφωνο
- Το μπίρα (mbira) ή σάντσα (sanza) ή «πιάνο του αντίχειρα»
- Και το τύμπανο με σχισμή (slit drum)

Ξυλόφωνο

Μεμβρανόφωνα

Μεμβρανόφωνα θεωρούνται τα όργανα που έχουν μια μεμβράνη που πάλλεται και παράγει τους ήχους. Στην Αφρική συναντάται μια πολύ μεγάλη ποικιλία, όμως ξεχωρίζουν:

- Τα τύμπανα τριβής (friction drum) όπου ο εκτελεστής έχοντας αλείψει τα χέρια του με ρητίνη ή κερί, τρίβει ένα λεπτό ξύλο που είναι στερεωμένο στο κέντρο της μεμβράνης).

Τύμπανο τριβής

- Το τύμπανο που μιλά (talking drum) συναντάται κυρίως στη δυτική Αφρική, σε φυλές με τονική γλώσσα. Ο εκτελεστής τεντώνει ή χαλαρώνει τα σχοινιά που στερεώνουν τις μεμβράνες του τυμπάνου).

Τύμπανο που μιλά

